

Pieter Jan Verstraete*Armand Panis: Karikaturist en tekenaar*

Kortrijk (Pieter Jan Verstraete) 2007, 96 p.,

€ 32,-, ISBN 978-90-8030-18-94

(Uitgave in eigen beheer, te bestellen via <http://users.skynet.be/pieterjanverstraete/>)

Armand Panis (1907-1997) behoorde tot de eerste generatie van Vlaamse striptekenaars. Hij debuteerde aan het einde van de jaren 1920 als illustrator van brochures, boekomslagen en reclames. *Radio Magazine*, het programmablade van de Antwerpse radio 't Kerkske, bood hem de kans een eigen stripje te tekenen en zich verder te ontwikkelen. Panis creëerde in die periode een eigen figuurtje, Klopstok, dat in korte gags speelde. De tekenaar kon Klopstok echter niet laten doorgroeien tot de held van een of meerdere verhalen. Stilistisch moest Panis' werk niet onderdoen voor dat van dorpsgenoot Willy Vandersteen. Maar terwijl Vandersteen eerst wereldberoemd in Vlaanderen werd, dan een studio oprichtte en met 'Suske & Wiske' en andere reeksen internationale markten overde, bereikte Panis nooit een vergelijkbare

status. Dit had deels te maken met gezondheidsproblemen, die hem soms langere tijd tot inactiviteit dwongen. Maar natuurlijk ook met een gebrek aan de tomeloze ondernemingszin waar Vandersteen een patent op had. Panis, zoals de meesten van zijn generatie een autodidact, was ook een minder begaafde scenarist dan Vandersteen. Hij bleef professioneel actief door allerlei opdrachten te aanvaarden, maar ook dankzij zijn echtgenote. Zij had als boekhoudster een neus voor beleggingen en zorgde voor financiële stabiliteit.

Dat Armand Panis en zijn werk niet volledig in de plooiën van de stripgeschiedenis zullen verdwijnen, is de verdienste van Pieter Jan Verstraete, bibliothecaris van Kortrijk en misschien wel de productiefste historiograaf van de Vlaamse Beweging. Het is niet verwonderlijk dat juist Verstraete de aandacht op Panis vestigt. De tekenaar-illustrator-karikaturist was zeer Vlaamsgezind en werkte vaak voor organisaties of publicaties met een uitgesproken Vlaams(nationalistisch) profiel. Verstraete kon voor dit boek, dat gepubliceerd werd naar aanleiding van een overzichtstentoonstelling (maar geen catalogus is), een beroep doen op het praktisch integrale archief van de familie Panis. Daarnaast raadpleegde hij ook het gerechtsdossier van de tekenaar. Panis werd na de Tweede Wereldoorlog immers veroordeeld en tijdelijk geïnterneerd. Hij had namelijk gewerkt voor drukkerij De Schelde, die verbonden was aan het collaborerende Vlaamsch Nationaal Verbond (vnnv). Panis leverde zo onder andere tekeningen voor de krant *Volk en Staat* en voor het weekblad *De Nationaal-Socialist*.

Het boek, dat door Verstraete in eigen beheer werd uitgebracht, bestaat uit drie delen. 'Levensschets van een natuurtalent' (p. 8-29) bevat een beknopte biografie. 'Vlaams-nationaal karikaturist' (p. 31-39) bevat affiches, brochures en strips die Panis voor Vlaams-nationalistische organisaties maakte. 'Selectie uit het werk' (p. 41-93) biedt een ruimer overzicht van Panis' activiteiten en bevat onder andere reproducties van schilderijen, boekomslagen, strips, beeldhouwwerken, affiches. Ook hierin vinden we werk voor Vlaamsgezinde tot Vlaams-nationalis-

tische organisaties terug. Elke reproductie wordt kort toegelicht in een bijschrift, maar nauwelijks gecontextualiseerd. Verstraete verwacht duidelijk dat de lezer vertrouwd is met de geschiedenis van de Vlaamse Beweging en doet dus weinig moeite om personen of organisaties als August Borms, Jan Brans, het vnv, de Zwarte Brigade of het Vlaams Nationaal Zangverbond te duiden. De kwaliteit van de reproducties is buitengewoon. Dankzij de medewerking van de erven Panis en van privéverzamelaars kan Verstraete zijn op groot formaat (28 bij 24 cm) uitgegeven boek illustreren met prachtige kleurenreproducties van affiches, foto's, schetsen, karikaturen, boekomslagen en andere documenten. We kunnen zo niet alleen lezen maar ook zien hoe veelzijdig Panis was. Afhankelijk van het onderwerp en de doelgroep wisselde de tekenaar schijnbaar moeiteloos van stijl. Zijn tekeningen voor het weekblad *Kuifje* zijn perfecte Vandersteens, zijn werk voor 'Nieuwe Orde' bewegingen als het vnv hadden van Hans 'Mjólnir' Schweitzer kunnen zijn, de naoorlogse illustraties voor *Libelle* en *De Haardvriend* hebben dan weer een veel zachtere stijl. Intrigerend zijn ook gereproduceerde pagina's uit het gevangenisdagboek, dat de tekenaar voor zijn zonen schreef en tekende.

Verstraete heeft een descriptieve stijl waarin het onderwerp op basis van grondig bronnenonderzoek aan het woord wordt gelaten, maar waarin nauwelijks plaats wordt gemaakt voor kritische kanttekeningen bij dat onderwerp. Verstraete noteert dat Panis tijdens de oorlog 'maar hoogst zelden anti-joodse karikaturen tekende' (p. 21), maar publiceert geen voorbeelden en gaat er ook niet dieper op in. Even later merkt Verstraete op dat Panis geen politieke karikaturen meer publiceerde na oktober 1942. Verstraete trekt een parallel met het toenmalige overlijden van Staf De Clercq, de leider van het vnv en speculeert: 'Was hiermee voor Panis ook een tijdperk afgesloten? Was hij samen met zovele anderen gedesillusionneerd geraakt door de Duitse weigerachtige houding ten opzichte van een eigen Vlaamse staat?' (p. 36). Het lijkt ondergetekende minstens even waarschijnlijk dat Panis, die gezien zijn contacten (en die van zijn vrouw) bij het vnv waarschijnlijk goed geïnformeerd

was over het Oostfront, einde 1942 begon te beseffen dat Duitsland op een nederlaag afstevende. En dus kort voor de Duitse nederlaag bij Stalingrad besloot zich politiek minder sterk te engageren. Die mogelijkheid wordt echter niet geopperd. We komen als lezer sowieso weinig te weten over wat Panis tijdens en na de oorlog dacht. Het boek maakt bijvoorbeeld duidelijk dat Panis propagandamateriaal tekende voor de rekrutering van arbeiders voor Duitsland en (vooral) van soldaten voor het Oostfront. Maar hoe stond hij zelf tegenover de Vlaams-nationalistische collaboratie, tegenover het 'ideaal' van een Groot-Germaans Rijk, tegenover de keuze van het vnv om ook militair te collaboreren en volop te werven voor het Oostfront? En hoe keek hij daar na de oorlog op terug? Het zijn vragen die in dit boek niet aan bod komen. Het eindresultaat is een prachtig uitgegeven document dat geen hagiografie is, maar evenmin van een diepe kritische attitude getuigt.

Roel Vande Winkel